

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Cilt: 6 Sayı: 1, 2017
Sayfa: 396-418

Received/Geliş: Accepted/Kabul:
[31-01-2017] – [15-03-2017]

Sanallaşmanın Toplum Hayatına Etkileri

Kadir KESKİN
Öğr.Gör., İstanbul Kavram Meslek Yüksekokulu (İKMYO), Bilgisayar Teknolojileri
Lecturer Istanbul Kavram Meslek College Computer Technology
kadirkeskin.marmara@gmail.com

Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ
Yard. Doc. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi (IAU), Mimarlık/Müh. Fak.
Asst.Prof. Istanbul Aydın University Faculty Of Engineering and Architecture
ufukfatih@yahoo.com

Öz

Günümüzde hızla gelişen teknoloji ve teknolojik araçlara sahip olmanın kolaylaşması tüketim yöntemi tercihlerini de değiştirmiştir. Geleneksel ve dokunsal tercihler artık yerini e- ön adıyla (e- ticaret, e- devlet, e- alışveriş, e- posta vb.) uzaktan/online tüketim tercihlerine bırakmıştır. Burada söz konusu olan tüketim tercihleri, bireyin salt maddi/fizik ihtiyaçlarının yanında manevi/metafizik ihtiyaçlarını da içermektedir (iletişim ihtiyacı, arkadaşlık, seyahat, hobi faaliyetleri vb.). Bununla beraber insan ilişkileri de yön değiştirmeye başlamış ve farklı bir boyuta taşınmıştır. Çalışmamızda bu sosyal ilişkiler boyutu "sanallaşma" kelimesi ile ifade edilmektedir. Bu çalışmada sanallaşmanın toplum yaşamına etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği ve anket formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimleme, tema ve örüntüleri ortaya çıkarma ve karşılaştırmalı analiz uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: E- alışveriş, Sanallaşma, İnternet Kullanıcıları, Tüketim Toplumu, Online Uygulamalar.

Effects of Virtualization in Consumption Society

Abstract

In today's world, the choices of methods of consuming are changed due to fast developing technology and ease of Access to owning technologic tools. Tradititional and tactile choices are replaced with online consumption choices that start with an e- prefix (e- commerce, e- government, e- shopping, e- mail, etc.). Consumption choices that are mentioned here consist of material /physical needs of people as well as spiritual needs (communication needs, friendship, travel, hobby activities, etc.). Human relations started to change direction and evolved to a different dimension. These social relations are called "virtualization" in our study. The purpose of this study is to find out the effects of virtualization to social life. Case study method is preferred among other qualitative research techniques. Document examination and survey forms are used as data collection tools. Description, uncovering themes and patterns, and comparative analysis is used for data analysis.

Keywords: E- shopping, Being Cyber, İnternet Users, Consumption Society, Online Applications.

Giriş

Dünya hızlı bir sosyo-ekonomik değişim sürecini yaşarken bilim ve teknoloji de bununla doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Dünyadaki bu hızlı değişimin sonuçları çok yönlü olarak toplumları ve davranış biçimlerini, sosyal ilişkilerini, bireysellik algılarını, tüketim tutumlarını ve değerler yaklaşımını da etkilemektedir. Teknolojinin hızla gelişmesi ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla tüketim toplumunun özellikleri de yeniden biçim kazanmıştır. Bu sebeple tüketim toplumu özelliklerine değinirken sadece maddi değil, davranışların sosyal etkileşime bakan yönlerine dikkat çekilecektir. Değişim çok yönlü etkiye sahip olduğundan insanlık tarihi de gerek teknik gerekse sosyolojik açıdan bu değişimden nasibini almaktadır. Enformasyon çağı da denilen son dönemde teknoloji ile birey arasında hızla birbirlerini etkileyen bir ilişki süreci yaşanmaktadır (Halis,2012: 150). İletişim teknolojileri ve bilgisayar dünyasında yaşanan gelişmeler, bilginin yeni bir üretim faktörü olmasına neden olmuş ve bu yeni üretim faktörü devlet yönetiminde dahi etkili olarak birçok alanda değişimi zorlamıştır (Uğur ve Çütücü, 2009: 2).

Dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmelere karşın, insanîyet ölçeğinde herhangi bir gelişme ve büyüme meydana gelmediği yönünde düşünceler de bulunmaktadır. Bilen (2009) "Sağlıklı İnsan İlişkileri" adlı kitabında son yıllarda şehirler, kitle iletişim araçları, ulaşım, bilgisayarlar, değer sistemi ve değer çatışması, kuşaklar arası uyum sorunları gibi olguların büyüdüğü ve geliştiğini ortaya koymuştur.

Çalışmamızda internet kullanımının ve sanallaşmaya eğilimin yaygınlaşmasıyla beraber bu durumun, gerçeklik ve sanallık arasında mekik dokuyan insana ve beraberinde topluma etkilerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu sebeple hem teknolojik gelişmeler hem de tüketim toplumunda iletişim ve sosyal yaşamın biçimi üzerinde de durulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırma problemimize ilişkin alan yazına yer verilmiştir. Bu bağlamda belli alt başlıklar üretilmiş ve çalışmanın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

1. Sanallaşma

Sanal kelimesi İngilizce virtual kelimesinden gelmektedir. Virtual kelimesinin anlam karşılığını Hof (1997:1) gerçekte var olmayan fakat sanki varmış gibi duyulan hissedilen olarak tanımlamıştır (Çavuşoğlu, 2004: 318-319). Licliler ilk defa 1952 yılında bilgisayarlarda " olmadığı halde varmış gibi kullanılan sanal bellek kavramı" ile sanallığı gündeme getirmiştir (Kartal, 2002: 65). Sanal ortam yani siberuzay, dünyadaki tüm sınırları

ortadan kaldırmış, globalleşmeyi hızlandırmış yapılan işlerde zaman kullanımını azaltmış, haberleşme ve ticari işler yirmi dört saatte yapılabilir hale gelmiştir (Çavuşoğlu, 2004: 318- 319). Böylelikle internet kullanımı yaşamın vazgeçilmez bir parçası ve ihtiyacı haline gelmiştir.

1960'lı yıllarda bilgisayarın günlük hayatta giderek yerini daha fazla alması ve bilişim sektöründe çalışan insanların hızla artarak diğer sektörde çalışanları geçmesi ile bilişim toplumuna geçiş süreci başlamıştır (Denizci, 2009: 48). Böylelikle internet dünyasına dir kavramlar düşünölmeye ve bir süre sonra da geliştirilmeye başlanmıştır. Zamanla, internet ve teknolojik gelişmeler birbirine paralel bir hızda ilerlemiştir. İnternet, dünya çapında milyonlarca bilgisayarı birbirine bağlayan bir sistem olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Geray, 2002: 24). İnternet kullanımında zaman ve mekân kavramları da önem taşımaktadır. Kullanıcı içinde bulunduğu zamandan ve mekândan bağımsızlaşma duygusunu sanal ortamda yaşayabilmektedir. Bunu bazen zaman kavramı olmayan bir oyun ile bazen de kendisini olduğu değil de olmak istediği gibi gösterebileceği ve denetleme/doğrulama mekanizması bulunmayan sanal sohbet ortamlarında sağlayabilmektedir. Mühendislik uygulamalarında karşımıza çıkan mimariden eğitime kadar birçok alanda karşımıza çıkan Sanal Gerçeklik kavramıyla da belli açılardan benzerlik kurulabilir. Sanal Gerçeklik, katılımcılarına gerçekmiş hissi veren, bilgisayarlar tarafından yaratılan dinamik bir ortamla karşılıklı iletişim olanağı tanıyan, bir benzetim modelidir (Bayraktar ve Kaleli, 2007).

Yukarıda belli yönleriyle ifade edilen sanal ortam özelliklerinin kullanılması, içine giren ve "yüz yüze"-likten uzaktan/e- ön ekiyle isimlendirdiğimiz kullanımlara yönelik, kağıttan dijital evraklara, uzun zaman harcamaktan saniyeler içinde iş başvurusu yapabilmeye değin bir çok dönüşüm sanallaşmanın ürünüdür. Sanallaşma sadece gerçek ötesi bir dünya, internet kullanıcılarına yönelik bir yanılsama olarak anlaşılmalıdır. Sanal ortamda kişilerin ihtiyaçlarını karşılama, online uygulamaları kullanıp fayda sağlama gibi konular da sanallaşmanın kapsamındadır. Çalışmamızda ele aldığımız sanallaşma kavramı daha çok "yüz yüze"-likten uzaktan ve –e uygulamalara geçişi ifade etmektedir.

İnternet kısa bir geçmişe sahip olmasına karşın dünya üzerinde yaygın bir kullanım alanı edinerek ayrıcalıklı bir konuma erişmiş bir kitle iletişim aracıdır. Ticaret, haberleşme, eğlence sektöründe; eğitim ve hatta yönetim uygulamalarında interneti kullanmak mümkündür (Çakır ve Topçu, 2005: 72). Bu bağlamda her geçen gün hızla gelişen, yenilenen teknolojiyle yöndeş olarak internet kullanımı da, geometrik bir dizi şeklinde yayılım göstermektedir.

2. Sanallaşmanın (İnternet Kullanımı) Tarihi Gelişimi

İnsanlık, geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran ve tarihsel açıdan – tarım ve sanayi devrimlerinden sonra - üçüncü bir devrim olarak

nitelenen internet ya da daha geniş bir tanımlamayla iletişim ve bilgisayar teknolojilerinde ortaya çıkan hızlı gelişmelere tanık olmaktadır. Bu gelişmelerle birlikte internetin hızlı ve kapsamlı bir şekilde etkisini arttırması onu bir teknolojik yenilik olmanın ötesine taşımaktadır (Güzel,2006: 1).

İnternetin kısaca tarihçesine bakacak olursak; kökeninin, 1962 yılında Amerikan Askeri Araştırma Projesi (ARPANET) ve Massachusetts Institute of Technology 'nin tartışmaya açtığı "galaktik ağ" kavramıyla birlikte gündeme geldiği görülmektedir. ARPANET çerçevesinde ilk bağlantı ise 1969 yılında dört merkezde (University of California at Los Angeles, Stanford Research Institute, University of Utah ve University of California at Santa Barbara arasında) arasında gerçekleştirilmiştir. Ana bilgisayarlar arası bağlantılar ile internetin ilk şeklinin ortaya çıktığı görülmektedir. Ekim 1972'de gerçekleştirilen Uluslararası Bilgisayar İletişim Konferansı'nda ARPANET'in NCP (Network Control Program) ile birleşmiş ve aynı yıl içinde elektronik posta (e-mail) kullanılmaya başlanmıştır.1 Ocak 1983'te ise, *İletişim Kontrol Protokolü* (Transmission Control Protocol) ARPANET içinde yürürlüğe girmiştir. TCP/IP bugün var olan internet ağının ana halkasıdır. 1980'li yılların ortalarında Amerika Savunma Bakanlığına bağlı Askeri Bilgisayar Ağı, ARPANET ten ayrılarak "Military Net" (Military Network) adıyla kendi ağını kurmuştur. 1986'da ise ARPANET, ABD'nin sübvansiyonu ile NSFNET olarak düzenlenmiştir. NSFNET, 1987'de yeniden düzenlediği internet yapılanma planlaması ile yedi bölgesel nokta üzerinden NSFNET MERİT olarak adlandırılan güçlü bir omurgayı işleteceğini duyurmuş ve bu işleme daha sonra Amerikan dev bilgisayar firması IBM ile Amerikan dev iletişim firması MCI da katılmıştır. 1990'da ise NSFNET işletilmesine yönelik olarak oluşturulan ileri Ağ Hizmetleri (Advance Network Services) ile internet omurgasının özelleştirilmesi sürecinin başlamış olduğu görülmektedir. Özelleştirme süreci 1995'te NSF'nin internet omurga işletmeciliğinden tamamen çekilmesiyle tamamlanmıştır (Çakır ve Topçu, 2005: 75).

1995'ten itibaren internet omurga işletmeciliğinin tümüyle özel işletimcilerin eline geçtiği bilinmektedir. Günümüzde ise birçok servis sağlayıcı vardır. İnternet kullanıcıları hız, fiyat, erişilebilirlik özelliklerine göre dilediği internet sağlayıcıyı tercih edebilmektedir. Servis sağlayıcılardaki çeşitlilik de kitlelere ulaşmada rekabet faktörünün de etkisiyle kolaylık sağlamış ve evlerde, iş yerlerinde, okullarda vb kablosuz internet kullanımı hızla yaygınlaşmıştır.

Sanallaşmanın bugün geldiği nokta ise bambaşka bir boyuttur. İnternetin hanelerde yaygınlaşması ve bilgisayar veya bilişim teknolojilerinin kullanıldığı çeşitli araçlara erişimin sıradanlaşmasıyla sanal uygulamalar artık insan hayatının vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Bilgi çağının en

önemli iletişim aracı olarak kabul edilen internet sayesinde birçok insan; sanal mağazalardan alışveriş yapmakta, yeni insanlarla tanışıp arkadaşlıklar kurmakta, bir konuya dair ihtiyaç duyulan bilgi ve kaynaklar kolaylıkla ulaşabilmekte veya dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olayı anında haber alabilmektedir (Çalık ve Çınar, 2009: 84-85).

Bilişim teknolojileri, hem kişilerarası iletişimde büyük değişikliklere neden olmuş hem de istenilen bilgiye ulaşma düzeyinde insan hayatında önemli farklılıklar meydana getirmiştir. Son yıllarda yapılmış olan, bu olguyu destekleyen çalışmalardan birisi de TÜİK'in Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması'dır. Buna göre;

- Bilgisayar ve internet kullanım oranları 2016 yılı Nisan ayında 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %54,9 ve %61,2 oldu. Türkiye genelinde İnternet erişim imkânına sahip hanelerin oranı 2016 yılı Nisan ayında %76,3 oldu.
- Geniş bant internet erişim imkânına sahip hanelerin oranı %73,1 oldu. Buna göre hanelerin %39,5'i sabit geniş bant bağlantı (ADSL, kablolu internet, fiber vb.) ile internete erişim sağlarken, %65,2'si mobil geniş bant bağlantı ile internete erişim sağladı.
- Hanelerin 2016 yılı Nisan ayında %96,9'unda cep telefonu veya akıllı telefon bulunurken, sabit telefon bulunma oranı %25,6 oldu. Aynı dönemde hanelerin %22,9'unda masaüstü bilgisayar, %36,4'ünde taşınabilir mevcut iken tablet bilgisayar bulunma oranı %29,6 oldu.
- İnternet kullanım amaçları dikkate alındığında, 2016 yılının ilk üç ayında internet kullanan bireylerin %82,4'ü sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşırken, bunu %74,5 ile paylaşım sitelerinden video izleme, %69,5 ile online haber, gazete ya da dergi okuma, %65,9 ile sağlıkla ilgili bilgi arama, %65,5 ile mal ve hizmetler hakkında bilgi arama ve %63,7 ile İnternet üzerinden müzik dinleme (web radyo) takip etti.
- İnterneti 2015 yılı Nisan ayı ile 2016 yılı Mart aylarını kapsayan on iki aylık dönemde kullanan bireylerin kişisel amaçla kamu kurum/kuruluşları ile iletişime geçmek veya kamu hizmetlerinden yararlanmak için interneti kullanma oranı %61,8 oldu. Bu oran önceki yılın aynı döneminde (2014 Nisan-2015 Mart) %53,2'ydi. Kullanım amaçları arasında kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinme %54,8 ile ilk sırayı aldı.
- İnternet kullanan bireylerin internet üzerinden kişisel kullanım amacıyla mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranı 2015 yılına göre 1 puan artarak %34,1 oldu.
- İnternet üzerinden 2015 yılı Nisan ile 2016 yılı Mart aylarını kapsayan on iki aylık dönemde satın alış ya da sipariş veren bireylerin %24,9'u sorun yaşadı. En çok karşılaşılan sorunlar %44,9 ile 'teslimatın

belirtileden daha yavaş olması' ve %42,1 ile 'yanlış veya hasarlı ürün veya hizmetin teslim edilmesi' oldu.

- Son 3 ay içerisinde İnternet kullanan bireylerden İnterneti hemen her gün veya haftada en az bir defa kullanan bireylerin oluşturduğu düzenli İnternet kullanıcı oranı 2016 yılının ilk üç ayında %94.9 oldu (TÜİK,2016).

Yapılan araştırmaların neticesinde görülmektedir ki, bilişim teknolojileri hem kişilerarası iletişimde büyük değişikliklere neden olmuş hem de istenilen bilgiye ulaşma düzeyinde insan hayatında önemli farklılıklar meydana getirmiştir. İnternet örneğinden de anlaşılabilirce üzere bilgi iletişim teknolojileri kişilerarası iletişimde önemli değişikliklere neden olmuştur. Sözelimi bugün birçok insan, sahibi olduğu cep telefonunu adeta vücudunun bir organı gibi algılamakta, oyun oynamaktan müzik dinlemeye kadar birçok gereksinimini bu araç ile karşılamaktadır (Vural ve Bakır, 2007: 10). İnsan ve bilgisayar etkileşimi artmakta, gelmekte olan robotik çağın alt yapısı hızla örgülenmektedir. İnternet ve bilişim teknolojileri de bu konuda hızlandırıcı bir etkiye sahip olmaktadır.

3. Sanal Tüketim ve Tüketim Araçları

Sanal tüketim, enformasyon çağının en temel özelliklerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanal tüketim, bireylerin tüketim tercihlerini internet kullanıcısı etiketiyle gerçekleştirmelerine verilen addır. Sanal prototipler, maliyeti yüksek olan gerçeklerine göre giderek daha çok kullanım şansı bulmaktadır (Bayraktar ve Kaleli, 2007: 6). Bu bağlamda tüketim tercihleri arasında çeşitli başlıklar saymak mümkündür. Bunların başında alışveriş dediğimiz maddi tüketim gelmektedir. Bunun dışında sanal ortam desenlerinden sosyal medya ve bilgiye erişim kaynakları da internet kullanıcılarının tükettiği online uygulamalar arasında yer almaktadır. Bir diğer tüketim alanı ise kişilere zaman ve mekândan bağımsızlık hissi veren üç boyutlu oyunlardır.

Yeni iletişim teknolojileri insanlara, düşüncelerini ve eserlerini paylaşacakları olanaklar yaratan, paylaşım ve tartışmanın esas olduğu bir medya sunmaktadır. Sosyal medya olarak adlandırılan bu sanal ortam, kullanıcı tabanlı olmasının yanında kitleleri ve insanları bir araya getirmesi ve aralarındaki etkileşimi arttırması bakımından önem taşımaktadır (Vural ve Bat, 2010: 3348).

İnternetin oluşturduğu sanal iletişim çerçevesinde bireyler ve toplumlar arasında yakınlaşma ve ortak ilgiler oluşturma ile sanal kültür ortamı da doğmuştur. Sanal iletişimle oluşan sanal kültürde İnternet kullanıcıları (Net-daşlar), farklı yaşam koşullarında ve kültürlerde yaşayanlarla yakınlaşmakta ve kültürel değişim gerçekleştirmektedir (Çakır ve Topçu, 2005: 76).

Yeni iletişim ortamlarının gelişmesi, her kesimden bilgi iletişim teknolojilerine olan ilginin artması, sosyal medyanın gücünü arttırmakta, sosyalleşme kavramına da yeni bir boyut kazandırmaktadır (Vural ve Bat, 2010: 3349). İnteraktif bir iletişim aracı olan internet, kullanıcılarına, dilediği iletilere anında tepki verme özgürlüğü sunmaktadır (Yoon-Kim, 2001: 43). Doğası gereği zaman ve mekândan bağımsız, hızlı iletişim ve çift yönlü etkileşim özellikleriyle birlikte, grupları destekleme yeteneği olan internet, üyelerinin, her zaman yüz yüze görüşmeye gerek duymadan, etkili bir örgütlenme biçimi sergileyerek, grupların etkileşimini sürdürmesini sağlamaktadır (Haythornthwaite ve Wellman, 1998: 1113). Birçok kullanıcı bu yeni sosyal paylaşım ortamlarında kendisini gerçekte imkân bulamadığı ölçüde ifade etmekte, bu ortamda yeni arkadaşlıklar kurmakta ve fazla zaman geçirmenin sonucunda sosyal medya ile kuvvetli aidiyet bağları kurabilmektedir. Öyle ki, kişiler duygu ve düşüncelerini bu mecrada ifade ettikleri gibi arkadaş seçimi ve eş seçimine kadar ciddi kararlar alabilmektedirler.

Yaygın olarak kullanılan sosyal medya uygulamalarına baktığımızda; We Are Social'ın Global Web Index verilerinden yola çıkarak hazırladığı sunumda Türkiye'deki sosyal ağların kullanım oranları, popülerlikleri şu şekilde sıralanıyor:

1. Facebook
2. Twitter
3. Google +
4. İnstagram
5. LinkedIn
6. Pinterest (Medya Akademi, 2015)

Sosyal medya uygulamalarının dışında internet kullanıcılarının yaygın olarak tercih ettikleri bir diğer alan da enformasyon ve kamu hizmetlerine ilişkin uygulama veya web siteleridir. Bunlardan en yaygın kullanılanların başında sözlükler, online eğitim/kurslar, e- devlet, e- ticaret ve hastane randevu sistemleri yer almaktadır.

E- Devlet

Temel görevi vatandaşlara hizmet sunmak olan kamu kurumlarının bu amacına yönelik, vatandaşın yaşamını kolaylaştırarak onlara daha kolay erişim imkânı sağlayacak hizmetler sunmak oldukça önem taşımaktadır. E-devlet uygulaması da buna bir örnek teşkil etmektedir. Akıllı devlet, dijital devlet olarak da isimlendirilen e-devlet kavramı, devletin kendi iç işleyişinde ve sunduğu hizmetlerde bilişim teknolojilerinin kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Herkmen, 2004: 15). Daha teknik olarak e-devleti açıklayacak olursak, e-devlet yönetiminde bilişim teknolojilerinin stratejik kullanımı sayesinde, bilgi toplumunun ihtiyaçlarına cevap verebilecek, vatandaş ve kurumları ile elektronik ortamda iletişimde bulunarak verimliliği, şeffaflığı ve kalkınmayı sağlayacak bir yeniden yapılanma modelidir (Kuran, 2005: 12). Bu türlü kullanım alanlarının yaygınlaşmasıyla

klasik devlet hizmeti anlayışındaki kâğıt tabanlı formlar, bürokratik aşamalar ve günlerce süren işlemler elektronik ortamda yapılmakla dakikalara indirgenmiştir (Naralan, 2014: 457). Böylelikle basit veya karmaşık kamusal işlemler vatandaş tarafından kolay erişim yoluyla daha kısa sürede tamamlanabilir hale gelmiştir.

E- Ticaret

İnternet kullanımının hızla yaygınlaşmasıyla bilginin, ürün ve hizmetlerin ticaretinin yapılmasında sıklıkla kullanılan bir araç haline gelmiştir. İnternetin daha sık kullanılması, elektronik alışverişin büyük bir hızla yayılması ve işlem hacminin gün geçtikçe artış göstermesiyle, web ortamı, işletmelerin görmezden gelemeyeceği büyük bir pazar yeri; alternatif bir dağıtım kanalı; rekabet ve verimlilik unsuru olarak görülmektedir (Doğrul, 2012: 322).

Elektronik ticaret (e-ticaret) yeni ekonominin ticari boyutu olarak değerlendirilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ürünü olan internetin ticari amaçlarla kullanılmaya başlanması, yeni bir ticaret platformunun oluşmasını sağlamıştır. Bu platforma uygun ticaret tarzı ise e-ticaret olmuştur (Coşkun, 2004: 244). Bu yeni ticaret biçimi kişilere yerinden alışveriş imkânı sunarak, çok sayıda insanın kısa sürede sanal ortamda alışverişe katılım sağlamasını teşvik etmiştir. Böylelikle e- ticaret/ online alışverişler ekonominin yadsınamaz bir parçasını oluşturmaya başlamıştır.

Online Eğitim/ Kurslar

Gelişmiş toplumlarda eğitim hayat boyu sürmektedir. Ülkemiz de bu standardı yakalamaya çalışan ülkeler arasındadır. Hayat boyu öğrenme kavramının eğitim dünyasına girmesiyle beraber ülkemizde birçok üniversite de sürekli eğitim merkezleri veya yaşam boyu öğrenme merkezleri hızla kurulmuştur. Buralardaki asıl amaç, lisans veya önlisans düzeyinde eğitim alan bireylerin formal eğitim süreci bittikten sonra da ilgi duydukları aynı veya farklı alanlarda kendilerini geliştirme imkânı sağlamalarıdır. Bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, İnternetin sınırları aşan esnekliği ve beraberinde getirdiği teknolojiler sayesinde uzaktan eğitim son zamanlarda büyük bir ivme kazanmıştır (Çınar ve Diğ., 2011: 455). Bu bakımdan yaygın öğrenci profili de artık farklılık göstermeye başlamıştır. Yapılan araştırmalarda bloglar yoluyla da uzaktan öğrenmenin gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle kişisel gelişim, yabancı dil öğretimi ve vücut geliştirme gibi konularda uzaktan öğrenme materyalleri kullanılmakta, çevrimiçi sınavlar yapılmaktadır (Öztürk, 2016: 325).

Online kütüphaneler de kişilerin bilgiye erişimi için büyük kolaylık sağlamaktadır. Bu yönüyle online eğitimden bağımsız düşünmemekte yarar görülmektedir. Bilgi kaynaklarının basılı formattan elektronik ortama

aktarılmasıyla kütüphanelerde bilgi paylaşımı ve kullanımı artmıştır. Kütüphaneler basılı kaynakların yanında e-kitap, e-dergi, e- veri tabanları, kataloglanmış otoriteli web siteleri gibi e-kaynaklarla koleksiyonlarını zenginleştirmektedir. Bu değişimle birlikte uzaktan öğrenim gören bireylere, kütüphane hizmetleri daha etkin biçimde sunulabilmektedir (Çukadar ve Çelik, 2003: 31-32).

Fiziksel bir sınıf ortamında bulunmadan sanal sınıf ortamlarıyla bir arada oldukları eğitim türü olan sanal ortamlar (Keskin ve Güneş, 2015: 50) bilgiye erişmek isteyen kitleye kolaylık sağlamaktadır. İçinde bulunduğumuz hız çağında, okulu salt öğrenci olarak okuyup, yüz yüze eğitime katılabilen öğrencilerin yanı sıra ikinci üniversite, kurs, yüksek lisans, doktora gibi eğitimler almak isteyen yetişkin öğrenci grubu online/uzaktan eğitimlere ciddi eğilim göstermektedir.

4. Artan Sanal Tüketim Tercihlerinin Toplumsal İlişkilere/Yaşama Etkileri

İnternetin, sanallaşma olgusunun toplumsal ilişkiler üzerine etkisi konusunda çeşitli görüşlerle karşılaşmak mümkündür. Bu bağlamda ilişki, iletişim ve etkileşim kavramlarını birlikte değerlendirmekte yarar vardır. İki obje arasındaki duygu ve bilgi alışverişine iletişim denir. İnsanın kendi iç dünyasındaki psikolojik dinamikleri, zevkler, ilkeler, yaşam tarzı insan ilişkileri kategorisine dâhil olmaktadır (Tarhan, 2009: 195). İletişim ise insan ilişkilerini düzenleyen çok önemli bir süreçtir. Cüceloğlu, "İletişim, kişiler arasında yer alan düşünce ve duygu alışverişini dile getiren bir terimdir" demektedir (Cüceloğlu, s.10). Böylece iletişim toplumsal varlık olan insanoğlunun yaşantısının kaçınılmaz bir boyutunu oluşturmaktadır (Bilen, 2009: 33). Bu bağlamda toplumsal ilişkiler de aynı önemi taşımaktadır. Toplumsal ilişki kavramı, toplumu oluşturan bireyler veya gruplar arasındaki benzerliklerden ve farklılıklardan ortaya çıkan, birlikte aynı gruba üye olma duygusunun ve durumunun, karşılıklı haberdarlık hissi ile desteklenmesi halidir (Bilgiseven, 1995: 234).

İnternet süreciyle başlayan küresel ölçekte enformasyon akışının son noktalarından biri olan toplumsal paylaşım ağları, zaman ve mekan kavramlarını bir kere daha yapı bozumuna uğratarak bireysel ve toplumsal hayatın yeniden yorumlanmasını sağlamışlardır. Bu nedenle küresel bir ağ döngüsü içerisinde gerçekleşen bu yeni sürecin tanımlanması ve anlaşılmasına denk düşen en anlamlı toplum tanımlaması 'ağ toplumu' dur. Manuel Castells'in deyişi ile, "bireyler artık küresel ve yerel olarak örülmüş, birbiriyle bağ(ıntı)lı ağ toplumu içinde yaşamaktadır" (Binark ve d., 2009: 25, Akt: Babacan ve d., 2011: 66).

İnsan ilişkilerine geleneksel ve modern toplum ayrımıyla bakılacak olursa, geleneksel bir toplumun bireyinde küçük bir toplumsal çevrede yüz yüze

ilişkiler kurarak, sınırlı sayıdaki ihtiyaçlarını yeknesak bir biçimde giderdiği görülmektedir. Modern toplum bireyi ise ürettiği iletişim teknolojilerini kullanarak ve bunları kısa aralıklarla, sürekli bir şekilde geliştirerek çok geniş bir çevreye ulaştırmıştır. Modern toplumun bireyi böylece geleneksel olanın aksine birbirinden farklı, fiziksel, duygusal, akli birçok ihtiyacını karşılayacak ilişkiler oluşturabilmektedir. Modern toplumun bireylerini geniş bir toplumsal alan içinde birbirine bağlayan unsur kitle iletişim araçlarıdır (Özkul ve D. Okur, 2015: 215- 216).

Son yıllarda hızla artış gösteren sanal tüketim ile beraber toplum ilişkilerinde de bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Örneğin; geleneksel usullerle evliliğe internet sitelerinden evlilik alternatifi de eklenmiş, özellikle ev hanımı kadınların önemli bir sosyal ortamı sayılabilecek olan ev oturumları yerini sanal buluşmalarla hobi paylaşım toplantılarına dönüşmeye başlamıştır. Instagram gibi sosyal medya uygulamalarında çalışan veya ev hanımı kadınlar birbirleriyle yüz yüze tanışmıyor olsa da "takip" yoluyla faaliyetlerinden haberdar olup "workshop" faaliyetlerine katılım göstererek hobilerini geliştirmekte ve aynı zamanda üretime de destek olmaktadır. Bunu sadece kadınlar üzerinden değerlendirmek hatalı olur. Aynı faaliyetlerin içerik ve biçim farklılaşmasıyla erkek kullanıcılar tarafından gerçekleştirildiğini de sosyal medya ortamlarında görmekteyiz. Bu gibi değişiklikler ile insan, alışkanlıklarını değiştirmekte ve aile bağlarından, kişisel duruşuna kadar hatta kendini ifade etme biçimi veya tepkilerini dile getirme yollarında bile yerleşik farklılaşmalar görülmektedir. Bunlara bir örnek de "sosyal tepkiler" olarak verilebilir. Toplum yapısındaki değişim; rahatsızlık duyulan konuları ve aktörleri, sosyal hareketlerin gerçekleştiği yer ve eylem repertuarını da değiştirmektedir. Örneğin, bilgi toplumunda bilgi ve iletişim teknolojisiyle sınırlarının ortadan kalkması ve ekonomik olarak küreselleşme yeni bir unsur olarak toplumların gerçekliğine yerleştirmiştir (Bingöl ve Tanrıver, 2011: 132).

Toplumsal paylaşım ağları ile daha hızlı ve daha az maliyetle birbirleriyle iletişim kurabilen birey ya da topluluklar, ihtiyaç durumunda söz konusu ağları son derece etkin kullanabilmektedirler (Babacan ve d., 2011: 66). Örnek olarak ülkemizdeki gezi parkı eylemleri, 15 Temmuz darbe girişiminin önlenmesindeki halk hareketlenmesi ve 2011 yılının ilk çeyreğinde Arap coğrafyasında başlayan ve halen devam eden halk hareketlerinin buluşma ve örgütlenme aracı olarak toplumsal paylaşım ağlarını kullanmaları ağ toplumu kavramını haklı çıkaran diğer etkileşim örnekleridir.

Çalışmamızın diğer bölümlerinde yukarıda sözü edilen içerik bağlamında amaçlar, yöntem, bulgular ve yorum ile sonuç kısmına yer verilecektir.

Amaç

Araştırmanın genel amacı; hızla gelişen internet ve bilgisayar teknolojileri ile beraber insan yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelen sanallaşmanın toplum hayatını nasıl etkilediğini incelemektir.

Yöntem

Çalışmamızda nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği ve anket formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimleme, tema ve örüntüleri ortaya çıkarma ve karşılaştırmalı analiz uygulanmıştır. Aşağıda detaylı olarak araştırma yöntemi açıklanmıştır.

1. Çalışma Grubu

Çalışma grubu kolay ulaşılabilir durum örnekleme ve alana ait yazılı kaynaklar olarak belirlenmiştir. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan (Yıldırım ve Şimşek, 2008:113) bu örneklem türünün seçilmesinin sebebi araştırma konumuzla ve hedef kitemize (internet kullanıcıları) ulaşma şeklimize uyum göstermesidir. Araştırmamızda internet kullanıcıları örneklem olarak belirlenmiştir. Yaş cinsiyet veya eğitim düzeyi gibi katılımcı özellikleri veri değerlendirmede dikkate alınmamıştır. Alana ait yazılı kaynaklardan, literatür araştırmasında ve yorumlanmasında yararlanılmıştır.

2. Veri toplama yöntemi

Çalışmamızda veri toplama yöntemi olarak doküman inceleme tekniği ve anket formu kullanılmıştır. Doküman incelemesinin, genel bir yönerge olarak beş aşamada gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir. Bu aşamalar; (1) dokümanlara ulaşma, (2) dokümanların orijinalliğini kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme, (5) veriyi kullanma (Foster, 1995; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2008: 193). Diğer veri toplama aracımız olan anket formu ise geçerlilik ve güvenilirlik açısından bir uzman görüşüne sunulmuştur. Anket formu 25 sorudan oluşmuştur. Soruların dağılımı ve yanıtların yorumlanması verilerin çözümlenmesi bölümünde ifade edilmiştir. Daha detaylı sunumu ise bulgular ve yorum bölümünde yer almaktadır.

3. Verilerin çözümlenmesi

Verilerin çözümlenmesinde beş aşamada elde edilen dokümanlar analiz edilip yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra anket formunun yorumlanmasında dört adet tema belirlenmiş, yanıtlar bu temaların altında tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Ankete katılan internet kullanıcısı sayısı 76 (yetmiş altı) kişi olarak belirlenmiştir. Yetmiş altı kişinin verdiği yanıtlar ve elde edilen dokümanların yorumlanması verilerin çözümlenmesi işleminde esas oluşturmaktadır.

Belirlenen temalar ve ilişkili sorular aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 1: Temalar ve İlişkili Anket Soruları

Tema - 1 İnternetin Toplum Hayatındaki Yeri	1. Günlük yaşamınızda bilgiye erişme yollarından hangilerini tercih edersiniz
	2. Günlük internet kullanım süreniz ne kadardır
	3. İnternet sizin için vazgeçilmez midir? Sebebini kısaca açıklayınız
	4. Hastane randevularını genellikle nasıl alırsınız
	5. Daha çok hangi tür alışverişi tercih edersiniz
	6. Online alışverişlere karşı güven duyuyorum/duymuyorum
	7. Kent kalabalığı ve trafik beni online alışverişe yönlendiriyor/yönlendirmiyor
	8. Çocuklarımın bakım yükü bana ait olduğundan dışarıya çıkamıyor bir çok işimi online çözmeye çalışıyorum/çalışmıyorum
	9. İş çıkışı yorgun olduğum için eve alınacak eksikleri, market alışverişlerini dahi internet üzerinden gerçekleştiriyorum/gerçekleştirmiyorum
	10. İnternette en çok hangi amaçla zaman geçiriyorsunuz
	11. İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla toplum hayatının nasıl etkilendiğini düşünüyorsunuz
	12. Sanal ortamların birey yaşamında yer almasıyla aile bağlarının nasıl etkilendiğini düşünüyorsunuz
	13. Sanal ortam arkadaşlıkları hakkında ne düşünüyorsunuz
	14. Sanal ortamda tanıştığınız bir arkadaşınız oldu mu?
Tema - 2 Sosyal Medya Uygulamaları ve Diğer Online Hizmetlerin Kullanıcılara Sağladığı Fayda Ve Zararlar	1. İnternette en çok hangi amaçla zaman geçiriyorsunuz?
	2. İnternet üzerinden yaptığınız ilk alışveriş ile son alışveriş arasında güven duygunuzda ne gibi bir değişiklik oldu?
	3. Kendinizi sanal ortam bağımlısı olarak

	değerlendirir misiniz? Evet, ise neden?
	4. Sanal ortam arkadaşlıkları hakkında ne düşünüyorsunuz?
	5. Hiç sanal ortamda tanıştığınız bir arkadaşınız oldu mu?
	6. Online alışverişlere karşı güven duyuyorum/duymuyorum
	7. E- devlet uygulamasını kullandınız mı? Evet ise size ne gibi kolaylıklar sağladı?
	8. Online kurs aldınız mı evet ise tercih etme sebebiniz nedir?
	9. Tüketici psikolojisi açısından online uygulamaları cazip kılan yönler nelerdir/güvensiz kılan yönler nelerdir?*
Tema - 3 En Çok Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları	1. En çok kullandığınız online hizmetler-uygulamalar nelerdir?
Tema - 4 İnternet Kullanımı ndan Beklentiler	1. İnternet kullanımından beklentileriniz nelerdir?

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde veri toplama araçlarından olan anket formlarında yer alan katılımcı görüşleri ve yorumlarına yer verilmiştir. Bu bölüm 4 alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; (1) İnternetin Toplum Hayatındaki Yeri, (2) Sosyal Medya Uygulamaları ve Diğer Online Hizmetlerin Kullanıcılara Sağladığı Fayda ve Zararlar, (3) En Çok Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları, (4) İnternet Kullanımından Beklentiler şeklinde ele alınmıştır. Her bir tema tablolar yardımıyla ifade edilmiş ve her tablo alt kısımda yer verilen paragraflarda yorumlanmıştır.

1. Bölüm: İnternetin Toplum Hayatındaki Yeri

Aşağıdaki tabloda birinci temaya dair elde edilen verilere yer verilmiştir. Tablo içeriğinde tema, temayla ilgili sorular ve sorulara katılımcıların verdiği yanıtlar yer almaktadır.

*Tüm tablolarda açık sorularda, yorumlar kısmında tırnak içi metinlerle katılımcı görüşlerine yer verilecektir.

Tablo 2: 1. Temaya Ait Veriler

Tema	İlgili Sorular	Yanıtlar
İnternetin Toplum Hayatındaki Yeri	Günlük yaşamınızda bilgiye erişme yollarından hangilerini tercih edersiniz	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İnternet araştırması (72) ➤ Klasik Kütüphane (9) ➤ Yakınlarıma sorarak öğrenme (23)
	Günlük internet kullanım süreniz ne kadardır	<ul style="list-style-type: none"> ➤ 1 saat (2) ➤ 2 saat (6) ➤ 2-3 saat arası (12) ➤ 3 saatten fazla (58)
	İnternet sizin için vazgeçilmez midir? Sebebini kısaca açıklayınız*	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (51) ➤ Hayır (25)
	Hastane randevularını genellikle nasıl alırsınız	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Alo 182, operatörden (36) ➤ Cep telefonumdan MHRS uygulamasından (48) ➤ Hastaneye giderek yüz yüze iletişim ile (8)
	Daha çok hangi tür alışverişi tercih edersiniz	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Online (23) ➤ Küçük esnaflardan (22) ➤ AVM'lerden (58)
	Online alışverişlere karşı güven duyuyorum	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (36) ➤ Hayır (42)
	Kent kalabalığı ve trafik beni online alışverişe yönlendiriyor	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (24) ➤ Hayır (52)
	Çocuklarımın bakım yükü bana ait olduğundan dışarıya çıkamıyor bir çok işimi online çözmeye çalışıyorum	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (18) ➤ Hayır (58)
	İş çıkışı yorgun olduğum için eve alınacak eksikleri, internet üzerinden gerçekleştiriyorum	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (32) ➤ Hayır (44)
	İnternette en çok hangi amaçla zaman geçiriyorsunuz	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Haber (27) ➤ Sosyal medya - iletişim (38) ➤ Banka hesap işleri (8) ➤ Alışveriş (9) ➤ Oyun- eğlence (24) ➤ Araştırma (36)
	İnt. Kullanımının yaygınlaşmasıyla toplum hayatının nasıl etkilenmektedir*	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Olumlu (24) ➤ Olumsuz (55)

Sanal ortamların birey yaşamında yaygınlaşmasıyla aile bağlarının nasıl etkilendiğini düşünüyorsunuz*	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Olumlu (4) ➤ Olumsuz (66)
Sanal ortam arkadaşlıkları hakkında ne düşünüyorsunuz*	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Olumlu (14) ➤ Olumsuz (57)
Sanal ortamda tanıştığınız bir arkadaşınız oldu mu?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (40) ➤ Hayır (31)

Yukarıda yer alan tablodan elde edilen verilere göre; kullanıcılar internet kullanımıyla beraber hayatlarına olan etkinin de farkında görünmektedirler. Yukarıda verilen sayısal veriler dışında, bu bölümde katılımcıların yanıtlarından doğrudan alıntılara da yer verilecektir.

- “İnternet sizin için vazgeçilmez midir? Sebebini kısaca açıklayınız” sorusuna katılımcılardan bazılarının yanıtları şöyledir;
  - “değildir. Çünkü zaten ailem ve arkadaşarımla da sosyal ortamlarda buluşuyor, kütüphaneleri tercih ederek de bilimsel araştırmalarda bulunabiliyorum” (K1)
  - “Günümüz koşullarında vazgeçilmezden ziyade gerekliliktir. Teknoloji ve bilgi çağında yaşadığımız için koşullara kısmen de olsa ayak uydurmak gerekir” (K5)
  - “evet vazgeçilmezdir. Bütün haberleşme, bankacılık fatura işlemlerimi oradan takip ediyorum” (K2)
  - “Vazgeçilmezdir. Çünkü artık bilgi her an yakınımızda, bunu kullanmadan yapamam” (K61)
  - “Vazgeçilmezdir. Hayatta en değerli şeylerden biri zamandır. Kısa sürede çok iş yapmak için internete ihtiyaç vardır” (K13)

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, 51 kişi internet kullanımının kendisi için vazgeçilmez olduğunu düşünürken 25 kişi ise internetin belli durumlarda vazgeçilebilir bir araç olduğunu ifade etmiştir.

- “İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla toplum hayatının nasıl etkilendiğini düşünüyorsunuz?”
  - “ Hayatı kolaylaştırdığını, aynı zamanda insanları birbirinden uzaklaştırdığını ve yozlaştırdığını düşünüyorum” (K13)
  - “Kişiden kişiye değişir. Başka ülkelere baktığımızda özellikle genç nesil için çok önemli ama bizim genç neslimiz için zaman öldürmek ve oyun oynamak için var” (K3)
  - “Birbirimize olan muhabbetimiz azaldı” (K76)
  - “Bilgiye kolay ulaşılabilirliğin yanı sıra insanların iletişimlerini azalttığını düşünüyorum. Aynı masada oturan herkesin telefonla ilgilenmesi gibi..” (K40)

- *“Alışveriş ve insanlar arası araç ile yapılan haberleşme hızlandı. Yüz yüze iletişim azaldı” (K33)*
- *“Asosyallik çoğaldı. Arkadaşlarımın çoğu ben de dahil dışarı çıkmıyorum” (K12)*
- *“çok kötü bir durum, küçük çocukların elinde bile telefon var. Sırf internete girebilmek için” (K21)*
- *“erişimi ve iletişimi kolaylaştırdığı gibi samimi ve sıcak gerçek ortamdaki toplumu uzaklaştırmıştır” (K75)*
- *“internet doğru kullanıldığında insanların hayatlarını kolaylaştıran en mükemmel buluştur. Ancak sosyalleşme ve iletişim kurma problemlerinin yaşanmasına da sebep olabilmekte” (K29)*

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, internet kullanımının yaygınlaşmasının toplum hayatını olumsuz etkilediğini düşünenlerin sayısı 55 iken olumlu etkileri olduğunu düşünenlerin sayısı 24 kişidir. Katılımcılardan hem olumlu hem olumsuz yanlarını ifade edenler de olmuştur. Yukarıda doğrudan ifadelerde K40 kodlu katılımcının yanıtını bu duruma örnek teşkil etmektedir.

“Sanal ortam arkadaşlıkları hakkında ne düşünüyorsunuz?”

- *“eğer yakından tanıyıp da internetten görüşüyorsak sıkıntı yok. Tanımadan görüşülüyorsa kandırılma ihtimali bile olabilir” (K12)*
- *“iyi günde varlar kötü günde yoklar” (K24)*
- *Adı üzerinde sanal, gerçeğe taşımının güvensiz ve mantıksız olduğunu düşünüyorum” (K70)*
- *“samimiyetsiz, menfaate dayalı, gerçekten uzak” (K19)*
- *“yüz yüze gelindiğinde samimi olunmayan fakat sanal ortamda rahatça konuşulan arkadaşlardır” (K11)*
- *“bence olması çok yanlış değil ama yine de tedbirli olmakta yarar var” (K7)*
- *“gereksiz, kişinin gerçek ortamdaki edindiği arkadaşlar yeterlidir” (K75)*

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, 14 katılımcı sanal ortam arkadaşlıklarının kişileri olumlu etkilediğini herhangi bir zararı bulunmadığını ileri sürerken, 57 katılımcı sanal arkadaşlıkların olumsuz etki ettiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda en çok kaygı duyulan noktanın güven ilişkileri konusunda problemlerli bir ilişki olduğunun düşünülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi katılımcılar ise uzun soluklu gerçek dostluklar yakaladıklarını ileri sürerek sanal arkadaşlık ortamlarını tavsiye etmişlerdir. Fakat çoğunluk olarak sanal ortam arkadaşlıkları hakkında olumsuz fikir beyan edilmiştir.

2. Bölüm: Online Hizmetlerin Kullanıcılara Sağladığı Fayda ve Zararlar

Aşağıdaki tabloda ikinci temaya dair elde edilen verilere yer verilmiştir. Tablo içeriğinde tema, temayla ilgili sorular ve sorulara katılımcıların verdiği yanıtlar yer almaktadır.

Tablo 3: 2. Temaya Ait Veriler

Tema	İlgili Sorular	Yanıtlar
Online Hizmetlerin Kullanıcıları Sağladığı Fayda ve Zararlar	10. İnternette en çok hangi amaçla zaman geçiriyorsunuz?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Haber (27) ➤ Sosyal medya /iletişim (38) ➤ Banka hesap işleri (8) ➤ Alışveriş (9) ➤ Oyun- eğlence (24) ➤ Araştırma (36)
	11. İnternet üzerinden yaptığınız ilk alışveriş ile son alışveriş arasında güven duygunuzda ne gibi bir değişiklik oldu?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Olumlu (49) /Olumsuz (3) ➤ Fikrim yok (24)
	12. Kendinizi sanal ortam bağımlısı olarak değerlendirir misiniz?*	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (56) / Hayır (20)
	13. Sanal ortam arkadaşlıkları hakkında ne düşünüyorsunuz?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Olumlu (14) ➤ Olumsuz (57)
	14. Hiç sanal ortamda tanıştığınız bir arkadaşınız oldu mu?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (40) / Hayır (31)
	15. Online alışverişlere karşı güven duyuyorum	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (38)/Hayır (38)
	16. E- devlet uygulamasını kullandınız mı?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (55)/ Hayır (13)
	17. Online kurs aldınız mı evet ise tercih etme sebebiniz nedir?*	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Evet (18) / Hayır (54)
	18. Tüketici psikolojisi açısından online uygulamaları cazip veya güvensiz kılan yönler nelerdir?*	

Bu bölümde, Tablo 3'teki verilere göre katılımcı görüşlerine göre online uygulamaların kendilerine sağladığı fayda veya zararların anlaşılması amaçlanmıştır. Yukarıda verilen sayısal veriler dışında, bu bölümde katılımcıların yanıtlarından doğrudan alıntılara da yer verilecektir.

- Kendinizi sanal ortam bağımlısı olarak değerlendirir misiniz?
  - *"Evet. Sabah kalkar kalkmaz ilk işim telefonuma bakmak ve evde birçok eşyayı unutmama rağmen telefonumu unutmamak sanal ortam bağımlısı olduğumun kanıtı"* (K5)
  - *"Hiçbir şey olmayınca kullanıyorum. Hayatımdaki hiç bir şeyler de çok olduğu için çok kullanıyorum. Ama herhangi bir aktivite olsa yüzüne bakmam".* (K3)
  - *Evet. Keyifli zaman geçirdiğim için öğrendikçe öğrenmek istiyorum"* (K70)
  - *"Evet. Günümüzde neredeyse her şey sanal ortam üzerinde oluyor. Bu yüzden geri kalmamak, haberdar olmak için"*(K11)

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, 56 kişi kendisini sanal ortam bağımlısı olarak değerlendirirken, 20 kişi kendisinin kontrollü bir kullanıcı olduğunu bağımlı olarak nitelendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Birçok katılımcının ise bağımlılığı tetikleyen bir faktör olarak hayatımızın artık çok yerinde yer alması ve gereklilik duygusunun ön planda olduğu görülmektedir.

- Online kurs aldınız mı? Tercih etme sebebiniz nedir?
  - *"Aldım. Online YDS kursu. Trafik vs. gibi zaman kaybı yaratan olaylardan uzak kalmak, kursa ulaşımında sorun yaşamamak, vakit kaybı olmaması için"*(K53)
  - *"Evet aldım. Dışarıdan bir kursa katılma konusunda zaman tasarrufu sağlıyor. Evimde ve işyerinde derslere kolaylıkla katılabilmemi sağlıyor"* (K48)
  - *"Aldım. Ücretsiz ve rahattı."*(K3)
  - *"Evet aldım. Vakit sıkıntısından dolayı"* (K26)
  - *"Zaman avantajı sağladığı için başkalarının da tavsiyesi ile"*(K 30)

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, herhangi bir online kurs alan kişi sayısı 18 iken online kurs deneyimi olmayan kişi sayısı ise 54 olarak belirlenmiştir. Online kurs tercih eden katılımcıların geneli, deneyimlerine ilişkin vakit sorununa karşı iyi bir yöntem olduğu fikrini öne sürmüşlerdir.

- Tüketici psikolojisi açısından online hizmetler veya uygulamaları cazip veya güvensiz kılan yönler nelerdir?

Katılımcılardan elde edilen verilere göre, online hizmetler hayatı her anlamda kolaylaştıran uygulamalar olma özelliği taşımakta. Bunun yanı sıra kullanıcıların güven problemi de devam edebilmektedir. Yani tam anlamıyla ne bilgiye erişim ne de alışveriş uygulamalarında mutlak bir güven ilişkisinin, kullanıcı ile sanal ortam arasında kurulamadığı görülmektedir. Diğer yandan daha Standard sayılabilecek olan banka uygulamaları,

sözlükler, sosyal paylaşım sitelerinin daha güvenli bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Burada güvensizliğin genel olarak maddi kayıp noktasında tedirginlikle ilişkili olarak algılandığını/yorumlandığını görmekteyiz. Örneğin, Instagram veya Facebook hesaplarında paylaşılan kişisel ve sosyal bilgiler, eğitim bilgileri, yaşam bilgileri, anlık nerede olduğunu bildiren paylaşımlar ve kişinin fotoğraflarının yayınlanması güven konusunda bir sorun olarak dile getirilmemiştir.

Aşağıdaki tabloda yer alan cümleler katılımcıların birebir ifadelerinden alınmıştır.

Tablo 4: Online Hizmetlerin Tercih Edilme ve Tercih Edilmeme Yönleri

Cazip Yönleri	Güvensiz Yönleri
<ul style="list-style-type: none"> ➤ “Daha kolay öğreniliyor olması” ➤ “Her an elimizin altında olması” ➤ “Zaman mekan ve rahatlık açısından tercih edilir” ➤ “Her dakika telefonun yanımızda olması taşınabilir olması cazip kılıyor” ➤ “Cep telefonu oyunlarının olması” ➤ “Ucuzluk ve kolay ulaşılabilir olması. Kullanıcıların reklam yapması” ➤ “Aradığımız ürünü kolayca bulma” ➤ “Trafik, yol masrafindan kurtulma” ➤ “dünyanın her yerindeki her ürüne kolayca ulaşılabilmesi..zamandan tasarruf” ➤ “Daha renkli ve gerçekten uzak” ➤ “Fiyatların makul olması” ➤ “Uygulamalardaki kolaylıklar, kullanıcılar arasında popüler olması” ➤ “Kısaca yorulmadan alışveriş” ➤ “Görsellik, merak , reklamlar..” 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ “ Kart bilgilerinin çalınması” ➤ “Beğenilen ürünün sitedeki ile aynı gelmemesi” ➤ “Kişisel bilgilerin gizlenmesi sorunu” ➤ “Sahte hesapların çok fazla olması” ➤ “Sanal ortamın eksik ve açık yönlerinin çok fazla olması” ➤ “Cep telefonu ile girildiği zaman çoğu uygulamada virüs olduğu için önemli bilgilerin çalınması” ➤ “ödemelerin bazen fazla çekilmesi” ➤ “Beklenen kaliteyle karşılaşmamak” ➤ “Kredi kartı bilgilerinin ele geçirilmesi, dolandırıcılık” ➤ “Yanlışlıkla girilen bir siteden faturaya yansıyan maliyetler” ➤ “dokunmadan, gerçekte yaşamadan, görmeden güvensiz olması”

3. Bölüm: En Çok Kullanılan Online Hizmetler/ Uygulamalar

Bu bölümde katılımcıların yanıtlarında en çok kullandıkları online hizmetler ve sosyal medya uygulamalarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu

bağlamda aşağıdaki tabloda katılımcıların doğrudan ifadelerine yer vererek sık kullanılan uygulamalar sıralanmıştır.

Tablo 5: Sık Kullanılan Online Uygulamalar

➤ Sık Kullandığınız Online Uygulamalar Nelerdir?		
<ul style="list-style-type: none"> • Facebook • Instagram • Snapcahat • Twitter 	<ul style="list-style-type: none"> • İngilizce sözlük • Whatsap • Banka uygulamaları • Haber Siteleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Oyun uygulamaları • Gmail • Youtube ▪ E- Devlet

Tablo 5'te yer alan uygulamaların dışında katılımcıların kullandığı belirlenen diğer uygulamalar şunlardır;

Kitapyurdu.com   Yok.gov.tr   İBB Trafik   Yandex
 Web Radyo   Teamweaver   Mobil İETT   Steam

4. Bölüm: İnternet Kullanımından Beklentiler/Sanal Ortamlarda Geliştirilmesi Beklenen Yönler

Bu bölümde katılımcıların yanıtlarında internet kullanımından ne gibi beklentileri olduğunu, geliştirilmesini bekledikleri yönleri açığa çıkarmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki tabloda katılımcıların doğrudan ifadelerine yer vererek beklentiler ve geliştirilmesi istenen yönler sıralanmıştır.

Tablo 6: İnternet Kullanımından Beklentiler/Geliştirilmesi İstenen Yönler

➤ İnternet kullanımından beklentileriniz nelerdir?	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ İnsanların dolandırılmaması ▪ Kısıtlamaların konulması ▪ Yaşlara göre bir internet ara yüzü olması ▪ Hızlı olması ▪ Her açıdan fayda sağlaması ▪ En hızlı şekilde en doğru bilgiye ulaşmak ▪ Bilgi kirliliğinden arınması ▪ Çocuk istismarının engellenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Daha fazla güven vermesi ▪ Yasaksız olması ▪ Güvenilirlik sağlaması ▪ Doğru bilgiye hızlı erişim ▪ Her siyasi olayda engellenmemesi

Sonuç

Teknoloji ve hız çağında bireylerin yaşam tercihleri de bu yönde değişim göstermektedir. Bu bağlamda tüketim kültürü de iletişim alışkanlıklarımız da artık geleneksel biçimden çıkıp modern çağın hızla akan ve içine alan biçimlerine dönüşmektedir. İnternet ve bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve erişim kolaylığının da etkisiyle, toplum hayatımızı etkileyen kültürel modellemelere sahip olmaktayız. Bir başka kültürün tarafımızca alınıp kullanılmasından, kıyafet tercihlerimizde, aile birlikteliklerimizin biçiminde, masa hazırlama düzenimizde ve arkadaşlarımıza selam verme şeklimizde dahi meydana gelen değişimleri ve benimseyişleri anlamak mümkündür.

Yaptığımız araştırmadan elde ettiğimiz bulgulara göre, sanallaşma süreci toplumumuzu iki türlü etkilemektedir. Birincisi, teknik yönüyle ihtiyaç duyulan ve gelişmelerden memnun kalınan yanı; diğeri ise, bireyselleşmenin tavan yaptığı sanal ortamların yaşantılarımızı asosyal bir çerçeveye sıkıştırmış olduğu gerçeğidir. Bu iki yaklaşımda eleştirilebilir, kabul edilebilir veya reddedilebilir yanları bulunmaktadır. Fakat yaygın görüşe göre; aile bağlarında ve sosyal diyalog biçimlerinde yüz yüzelikten uzaklaşıldığı düşünülmektedir. Bu da erken eğitim döneminden itibaren kontrollü, erdemli ve iletişimin önemini bilen kişilerin yetiştirilmesine özen gösterilmesiyle ve teknoloji kullanımında yaşanan aşırılıkla beraber duygusal/psikolojik açlığa bulunacak pedagojik çözümlerle mümkün görünmektedir. Bir diğeryandan sanallaşmanın toplum hayatına olumsuz etkilerinden birisi de tüketicilerin dolandırıcılık ve kişisel bilgilere erişilmesi kaygısını yüksek oranda taşımaları olmuştur. Bunun için de bilişim alanında çalışmalar sürdüren mühendislere, bilim insanlarına önemli projeler geliştirilmesi görevi düşmektedir. Böylelikle daha güvenli bir sanal dünya yaratmanın mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Son tahlilde; sanallaşmanın, uzaktan, online veya e- ön adıyla kullanmaya alıştığımız uygulamaların toplum yaşamına olan etkileri çaplı bir çalışmayı gerektirmektedir. Biz bu çalışmamızda ulaşılabilecek tüm örnekleme ulaşıldığı ve bilgi derinliğinde son noktaya gelindiği iddiasını taşımıyoruz. Çalışmamız geliştirilmeye açık verilerin derlendiği bir bilimsel ürün olarak sunulmaktadır.

Kaynakça

- Bayraktar, E. & Kaleli, F. (2007). Sanal Gerçeklik Ve Uygulama Alanları. *Akademik Bilişim Dergisi*
- Bilen, M. (2004). Sağlıklı İnsan İlişkileri. *Ankara: Anı Yayıncılık*.

- Bilgiseven, A. K. (1995). Türk İslam Kültüründe Fert Ve Cemiyet İlişkisi Ve İslami Kavramlar. *Filiz Kitapevi, İstanbul*.
- Bingöl, Y., & Tanrıver, N. (2011). Bilgi Çağında Değişen Sosyal Hareketler: Sanal Eylemler. *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, 6(1), 132 – 141.
- Coşkun, A. G. D. N. (2004). Elektronik Ticaretin Gelişiminde Temel Dinamikler Ve Gelişimi Önündeki Engeller. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 243 – 258.
- Çalık, D., & Çınar, Ö. P. (2009). Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu Ve İnternet. *Xiv. Türkiye’de İnternet Konferansı*, 12(13), 77 – 88.
- Çakır, H., & Topçu, H. (2006). Bir İletişim Dili Olarak İnternet. *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 71-96.
- Çavuşoğlu, M. (2004). Sanal Organizasyonlar Ve Elektronik Ticaret. *Marmara Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 317 – 334.
- Çukadar, S., & Çelik, S. (2003). İnternete Dayalı Uzaktan Öğretim Ve Üniversite Kütüphaneleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(1), 31 – 42.
- Denizci, Ö. M. (2009). Bilişim Toplumu Bağlamında İnternet Olgusu Ve Sosyopsikolojik Etkileri. *Marmara İletişim Dergisi*, 15, 47-63.
- Doğrul, Ü. (2012). Elektronik Alışveriş Davranışında Faydacı Ve Hedonik Güdülerin Etkisi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 322.
- Geray, Haluk (2002). *İletişim Ve Teknoloji*, Ütopya Yayınları, Ankara
- Güzel, M. (2006). Küreselleşme, İnternet Ve Gençlik Kültürü. *Küresel İletişim Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Halis, B. (2012). Tüketimin Değişen Yüzü: Elektronik Ticaret Uygulamaları Ve Sosyal Paylaşım Ağlarının Rolü/The Changing Face Of Consumption: E-Commerce Applications And The Role Of Social Networks. *Journal Of History Culture And Art Research*, 1(4), 149-160.
- Haythornthwaite, C. Ve Wellman, B. (1998). “Work, Friendship And Media Use For Information Exchange İn A Networked Organization”, *Journal Of The American Society For Information Science*, 49(12):1101-1114.
- Kartal, C. (2002). İnternet Ortamında Pazarlama: Elektronik Ticarete İlk Adım. *Ankara. Gazi Kitabevi*.
- Keskin, K., & Güneş, A. (2015). Online Sınav Sistemlerinde Güvenlik Sorunları Ve Güvenli Online Sınav Giriş Uygulaması. *Journal Of Research İn Education And Teaching*, 4(4), 48 – 54.
- Kuran, H. N. (2005). *Devlet Baba’dan E-Devlet’e Türkiye İçin E-Devlet Modeli: Analiz Ve Model Önerisi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Medya Akademi,(2015).<http://www.medyaakademi.org/2015/01/25/Turkiyede-En-Cok-Kullanilan-10-Sosyal-Agl/>. (28.12.2016, 16.15)

- Naralan, A. (2008). E-Devlet'e Etki Eden Faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2).
- Okur, H. D., & Özkul, M. (2015). Modern İletişimin Arayüzü: Sanal İletişim Sosyal Paylaşım Sitelerinin Toplumsal İlişki Kurma Biçimlerine Etkisi (Facebook Örneği). *Journal Of Süleyman Demirel University Institute Of Social Sciences Year*, 1(21), 215 – 216.
- Öztürk, S. (2016). Bloglarda Uzaktan Öğrenme. *Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 323 – 328.
- Tarhan, N. (2010). Toplum Psikolojisi. *İstanbul: Timaş Yayınları*.
- Tüik, (2016). <http://www.tuik.gov.tr/PrehaberBultenleri.Do?id=21779/> . (28.12.2016, 14.16)
- Uğur, A. A., & Çütücü, İ. (2009). E-Devlet Ve Tasarruf Etkisi Kapsamında Vedop Projesi. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2).
- Vural, Z. B. & Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Social Media As A New Communication Environment: A Research On Ege University Faculty Of Communication*. *Journal Of Yasar University*, 20(5), 3348-3382.
- Vural Akıncı, B. & Bakır, U. (2007). Distopyan Perspektiften Bilgi İletişim Teknolojileri Ve İnsanlığın Geleceği. *Selçuk İletişim Dergisi*, 5(1), 5 – 21.
- Yoon, S. J., & Kim, J. H. (2001). Is The Internet More Effective Than Traditional Media? Factors Affecting The Choice Of Media. *Journal Of Advertising Research*, 41(6), 53-60.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

